

הרב יחיאל ווינר

לזכר נשמת חמי איתן בן ישראל זרח פרידמן זצ"ל
איש צנוע מאד במידותיו
כל ימיו ייגע את עצמו עבור משפחתו
וזכה שכולם הלכו בדרך הישר והטוב
יה"ר שיהא מליץ יושר ושתמשיך משפחתו בדרכם הטובה
נלב"ע כ"ד מנחם אב תש"מ לפ"ק

הגדרת רשות הרבים מקורה

שאלה: האם גג העשוי ברה"ר ע"י חוטין הסמוכים אחד לשני
בפחות מג' טפחים (כשיעור לבוד) נחשב כקריו ומועיל לשנות
הרה"ר לכרמלית? ונפ"מ גדולה היא אם יכולים לבנות עירוב
במקום כזה.

בדין מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת

נתחיל עם הסוגיא בסוכה דף ז עמוד א: "אמר רבא: וכן לשבת, מיגו
דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת".

וברש"י שם מסביר וז"ל: אף על פי שצריך לשבת שלש מחיצות
ליעשות רשות היחיד, שבת של סוכות מותר לסמוך על מחיצות הסוכה, אם
עשה ברשות הרבים סמוך לפתחו סוכה שאין בה אלא 'שתים כהלכתן ושלישית
אפילו טפח', מכניס ומוציא הימנה לביתו, ואף על גב דבשאר שבתות לא
מישתרי (פי' דרשות היחיד של שאר שבתות השנה בעי לפחות ג' מחיצות ולשי'
הרמב"ם ד').

מרש"י משמע דהאי מיגו מועיל מה"ת שמדובר בב' מחיצות וטפח
הנמצאים באמצע רה"ר דבכה"ג מעביר ד' אמות יתחייב חטאת (או סקילה אם
התרו בו) אי לאו האי מיגו.

אבל הריטב"א כאן חולק וז"ל: מיהו עיקר הפירוש דאע"ג דבעלמא אסור
לטלטל אלא בג' מחיצות גמורות ולחי או קורה ברוח רביעית, הכא גבי סוכה
מטלטלין בשבת שלה בכל הסוכה, דהא תלמודא כי בעי בעלמא טפי מג' מחיצות,
מדרבנן בעלמא היא (כלומר דמה שהבאנו לעיל שרה"י בעי רק ג' מחיצות היינו

לחייב הזורק מרה"ר לתוכו קרבן אבל לטלטל בו לכתחלה הצריכו חכמים תקון ברוח רביעית) והכא אוקמוה [על] דין תורה (פי' דסגי בג' מחיצות) דמיגו דהוא דופן לענין סוכה הוא נמי דופן לענין שבת ומשלך נתנו לך עכ"ל, והאמת היא דכך למדו רוב הראשונים (עי' תוס' ז:).

וז"ל הרא"ש (סי' ז): "הרי"ף השמיט מימרא זו, וטעמא משום דפסק דבעי נמי צורת פתח (פי' סמוך לאותו טפח ברוח' ג', וע"ש ריש דף ז') ומילתא דפשיטא היא כיון דאיכא שלש מחיצות מעלייתא דאמרינן מגו".

אבל הר"ן (ג. בדפי הרי"ף סוף דיבור הראשון) כתב וזה לשונו "הרי"ף לא כתבה להא דרבא בהלכות ולפיכך דחקו לומר דהא דרבא ליתא אלא לשווייה רשות היחיד לחייב הזורק לתוכו אבל לא שיהא מותר לטלטל בכולה ואינו נראה אלא שראוי להחמיר לענין מעשה".

וכתב עוד הר"ן (שם ד"ה ואמר רבא סיכך ע"ג מבוין) וז"ל, מקשו הכא אמאי אמרינן מגו כי האי גוונא לקולא נימא איפכא לחומרא דמגו דלא הוא דופן לענין שבת לא הוא דופן לענין סוכה ודחקו בקושיא זו לומר דלא שרינן משום מגו אלא איסורא דרבנן ולאוקמיה אדינא דאורייתא. וע"ז טוען הר"ן "ואין זה כלום שכבר הוכחתי בחידושי דאפילו מה דאסור מדאורייתא שרי משום מגו, אלא כך אני אומר שכיון שהתורה פירשה מחיצותיה של סוכה ואי אפשר לשבעת ימי סוכה בלא שבת ודאי לא בא להכשירה לששה ימים בלבד והשביעי שלה תהא צריכה הכשר יותר שאין מדרכה של תורה שתתן הכשר שאינו מספיק בכל זמן וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר לחצאין, מגו דהוא דופן לענין סוכה הוא דופן לענין שבת עכ"ל. הרי להדיא לדעת הר"ן דהאי מיגו דקאמר רבא מועיל להשוות רה"ר דאו' להיות רה"י לשבת של סוכות לטלטל בתוכו לכתחלה (פי' ואפי' מדרבנן לא בעי שום תקון בשאר הרוחות הפרוצות).

ולכאור' טענת הר"ן חריפה מאד שלא מצינו בשום מצוה בתורה שהקב"ה יתן לנו שיעור לאיזה מצוה או חיוב שלא יועיל לכל משך זמן המצוה.¹

¹ דבר נורא רואים משי' הר"ן זה שכח הסברא היא חזק כ"כ שמכחה נגיד מיגו להתיר טלטול שבשאר שבתות השנה אם התרו בו מקודם יקבל מיתת ב"ד הכי חמורה של סקילה. ועי' בפני יהושע ברכות דף לה שכ' כן להדיא שהלכה הנובעת מתוך סברא שוה לגמרי לדבר שמפורש בקרא וראייתו מהגמ' ריש פרק שור שנגח את הפרה שמקור הדין של "המוציא מחבירו עליו הראי" הוא מסברא. ועפ"ז פסק שברכת הנהנין צריכים להיות מצות עשה מה"ת (כנגד כל

ועוד יותר רציתי להוסיף שאצל מצות סוכה בפרט יש הלכה דבעי להיות "ראוי לשבעה" (פי' סוכה שיעמוד בכשרות לז' ימי החג) ואילו נגיד כשאר הראשונים שב' מחיצות וטפח לא יועיל לשבת של סוכות יוצא שגם לשאר ימי החג לא יועיל דאינו ראוי לשבעה.^{3,2}

וחשבתי לתרץ דהני ראשונים יטענו להר"ן דמהיכי תיתי שמדובר שהסוכה עומדת באמצע רה"ר דאורייתא, הרי רובא דעלמא כרמלית הוי וכו מתכוין רחמנא כשנתן שיעור דופני הסוכה. יוצא שאין האיסור טלטול בהאי סוכה של ב' מחיצות וטפח אלא דרבנן ובכה"ג קאמר רבא דאמרינן מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה. ולפי"ז גם טענה של סוכה שאינה ראויה לז' אינו, שעכשיו יוצא שמה"ת הסוכה ראויה לשבעה שהרי האי' אינו אלא מדרבנן אבל מה"ת שרי לטלטל בכרמלית.

הדין של רשות הרבים מקורה

אבל יש כאן בעי' יסודית והיא שאיך בכלל טוען הר"ן שהמיגו יועיל להתיר סוג טלטול שאסורה מה"ת מפאת שאין לו ג' מחיצות, דל מהכא חסרון מחיצות הרי כל סוכה מקורה (פי' יש לה גג) ע"י הסכך שהיא עיקר הסוכה (על שם הסכך נקרא "סוכה") והגמ' בשבת דף ה' כותב להדיא שרה"ר מקורה אינו רה"ר

הפוסקים, אפי' הר"י מובא בתוס' שם דף יב ד"ה פתח שדעתו במקרה "דספק אם בירך" חייב לברך ואסור לאכול קודם אע"פ שברכת הנהנין אינו אלא מדרבנן, עי' שם בגליון הש"ס להגרע"א הביאור לשי' זו) שהגמ' במסנא הכריע שסברא היא "אסור לאדם ליהנות בעולם הזה בלי ברכה".

² ועי' בל' הרי"ף כאן כשמביא מימרא דרבא דאמרינן המיגו לא כ' "וכן לענין שבת" רק מביא המיגו "דמיגו דהויא דופן לענין שבת הויא נמי דופן לענין סוכה" (פי' המסכך ע"ג מבווי שיש לו לחי או ע"ג פסי ביראות שמועיל מחיצות כאלו לשבת אבל לא לסוכה אלא ע"י מיגו). ופשטות כונת רבא היא דלשבת של סוכות לבד אמרינן המיגו אבל לשאר ימי החג לא. אבל הרי"ף לא כ' כלום בנוגע לנקודה זו אלא כ' סתם שע"י המיגו הסוכה כשירה, משמע לכל ימי החג. יוצא מזה שלפי הרי"ף המיגו מועיל לא רק ליום שבת של סוכות אלא גם לשאר ימי החג. ועי' בספר מועדים וזמנים לרב שטרנבוך שליט"א שמסביר את שי' זו באריכות.

³ ואע"פ דאיתא בסוכה כז: דס"ל לחכמים דיוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחוש"מ, ייתכן שעקרונות אפילו חכמים מודים שיש צורך בסוכה הראויה לשבעה אלא שהם חולקים על יישום זה של הדין, ועיין בראשונים בסוגיא שם.

אלא כרמלית מפני "שאינו דומה לדגלי מדבר". וכן מובא לדינא ברמב"ם הל' שבת (יד:א), ובשו"ע או"ח (שמה:ז).⁴ ושאלה זו שאלני אחד מבני קהילת "יאנג איזריל דאיעסט ברנסווויק" במוצאי יו"ט שני של סוכות תשס"ז אחרי שהעברתי שיעור על שי' הר"ן בענין זה ולא הי' לי די זמן לעיין בו (רק דקה או שתיים קודם שהתפללו תפילת ערבית) אבל התביישתי שלא כוונתי להערה יסודית זו ואמרתי לו שעל רגל אחת נ"ל שמסתמא אין סכך חשוב "מקורה" מפני שכל תכלית של גג (לכל הפחות עיקר התכלית) היא לשמור הבית שלא יבוא הגשם לתוכו ויזיק כלי הבית ואילו גבי סכך בעינן להיפך שיהי' באופן שהגשם יורד לתוכה ואם אינו עשוי כן פסול גזירה משום תקרה (עי' שו"ע או"ח תרל"א ובמג"א שם ס"ק ב' בשם הלבוש שאם אין הגשמים ראויים ליכנס פסול וכן פסק הב"ח. וכן הביא המ"ב שם ס"ק ה' בשם הפמ"ג הגם ששם ס"ק ו' פסק המ"ב דבשעת הדחק שא"א להוריד מן הסכך שלא יהא עב כ"כ יש לסמוך על המקילין).⁵ לפי"ז סוכה העשוי' מב' מחיצות וטפח ועומדת ברה"ר, הגם שיש עליו סכך כשר ונראה כמקורה מכ"מ אינו חשוב גג ועדיין רה"ר דאו' היא. כך עלתה בדעתי באותה שעה.

ובחולו של מועד חפשתי במקורות לגדר הדין של "מקורה" לענין רה"ר בשבת, ולא מצאתי איזה שיעורים או הגדרות דבעינן כדי שיהא בו "חלות שם

⁴ ועי' שם שבת דף צח שמביא ג"כ הך דינא שרה"ר מקורה אינו אלא כרמלית, רק ששם מדובר לענין איסור העברת חפץ ד' אמות ברה"ר, ואילו הגמ' שהבאנו בדף ה' מיירי לענין מלאכת הוצאה והכנסה מרשות לרשות. והשאלה היא למה, לכאור' הי' מספיק להגמ' בדף ה' ללמד שרה"ר מקורה אינו רה"ר וילמוד ממנו שגם לענין מלאכת העברה ברה"ר היא כן, או שנלמד מהגמ' בדף צח בלי הגמ' בדף ה'. ועוד יותר הרמב"ם והשו"ע שציינו כתבו הדין של מקורה רק כאחד מן התנאים מה נקרא רה"ר ולא כ' הדין פעמיים (פי' חד פעם אצל העברה וחד פעם אצל הוצאה והכנסה). ונ"ל שמזה רואים שיש הבדל מהותי בין מלאכת העברה ברה"ר למלאכת הוצאה והכנסה מרשות לרשות וכאלו השיטות החולקים עם הר"ן המפורסם (וכן הריטב"א) שמלאכת העברת ד' אמות ברה"ר היא תולדה של האב מלאכה דהוצאה (עי"ש בר"ן ששיעור ד' אמות היא שיעור מקום שמתייחס לאדם באיזה מקום שהוא נמצא אז וכשמעביר חפץ חוץ לאלו ד' אמות הוי כאילו הוציא מרה"י לרה"ר – וזוהי הסבה שהזורק גט לאשתו ונפלה תוך ד' אמות סמוך לה שהיא מגורשת שהרי דין ד' אמות של אדם היא דין תורה.) מת"כ הוצרכה הגמ' ללמד אותנו שגם אצל מלאכת העברה היא ככה. ועי' בס' שערים מצויינים בהלכה.

⁵ ועי' במועדים וזמנים (חלק ב' סי' פו) שדן בשאלה מאד מעניינת דלאו שמכשירים סוכה שאין הגשם ראוי ליכנס בו, למה חשוב קללה [וזהו קושית רעק"א על תוס' סוכה ב.]. ועוד יותר למה אין אנו מחוייבים לבנות סוכתנו באותו ענין שלא יצטרך ללכת לביתו כשירדה הגשם?

מקורה", רק מצאתי שהגמ' בשבת דף צח מיד אחרי שהביא הדין של מקורה ברה"ר מביא מה שפסק רב דעגלות שהביאו עליהן בני"י קרשי המשכן "תחתיהן וביניהן וצידיהן רה"ר", ומקשה "והא מקורה היא?" וע"ש שרצה הגמ' לת' ע"פ החשבון של מדות העגלות והקרשים שהי' להעגלות "חצי אמה יתירה" כלפי הג' קרשים שיושבות עליהן (כל עגלה הי' אורך חמש אמות וכל קרש רחבה אמה וחצי יוצא לשלשה קרשים יש ד' אמות וחצי) שמחמת האי חצי אמה פקע השם מקורה (פי' חלל גדול כזה בתוך הגג). ע"ז מת' הגמ' שצריכים לחלק האי חצי אמה בין הג' קרשים יוצא שיש פחות מג' טפחים בין קרש לקרש ובכה"ג אמרינן לבוד, ומת"כ הדרא קר' הגמ' לדוכתה שעדיין מקורות הויין (ע"ש המשך הסוגיא).

עכ"פ מה שנוגע לנו היא דלכאו' רואים מזה שלא כדברינו, דאילו היה גדר השם "מקורה" שיש בו שמירת הבית מהיזק מחמת גשם ורוחות קשות, מה לי שיש כאן "לבוד" הרי עדיין חסר השמירה?

עוד מהלך בהגדרת רשות הרבים מקורה

השפת אמת העיר על הגמ' שם דף צח איך מק' הגמ' מרה"ר שתחת העגלות שאליבא דרב נשאר בתורת רה"ר הגם שמקורים הם לרה"ר מקורה דעלמא, הא רה"ר שתחת העגלות היא רק לשעה שהיו עוברים שם וקריו כזה לא מהני לעקור השם רה"ר שלו משא"כ ברה"ר מקורה שקבוע במקומו? וע"ש תירוצו ובהערות שם למטה הוסיף וז"ל: ובזה י"ל דברי הר"ן פ"ק דסוכה דאמרינן מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת אפי' במה שאסור מדאו' ע"ש ותמוה כיון דהיא מקורה בסכך א"צ הכשר יותר דר"ה מקורה מה"ת מותר ולהנ"ל א"ש כיון דהסכך אינו אלא לימי הסוכה לא חשיב לבטל ממנה שם רה"ר. אך ק' מהא דלעיל (דף ה) דמקשי' "ובר"ה מקורה מי חייב", נימא שהי' מקורה לשעה ואפ"ה לא בעי מקום ד' וצ"ע.

יוצא מדבריו עוד מהלך איך לתרץ הבעי' של מקורה מחמת הסכך והיא דמתוך שהיא עשוי' רק לשעה (פי' רק לז' ימי החג) אינו חשוב קביעות ודין מקורה שנאמרה אצל רה"ר דשבת היינו רק דרך קביעות. ועוד דבר שמרוויחים דלפי הבנתו אינו ק' מה דמצינו דין "לבוד" בנוגע לרה"ר מקורה שלדעתו הכל תלוי בקביעות ולא באיכות הגג אם היא משמר בני הבית מגשם ורוחות או לא.

וראי' לזה מצאתי בירושלמי מעשרות (פ"ה סוף הלכה ב) ע"פ הדין המובא בירו' ערלה (פ"א הל' ב) "אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה וכו'". ודרשינן מזה דרך מה שגדל בשדה חייב במעשר ולא מה שגדל בבית. טוען הירו' במעשרות (על המח' ר"ע וחכמים לגבי שדה שהביאה שלישי לפני גוי ולקחה ישראל: לר"ע אף התוספת שגדל אצל הישראל פטור, וחכמים מחייבים) זרע בחורבה והביאה שלישי (פי' שהביאה שלישי בשדה של ישראל ומת"כ חייב במעשרות) וסיכך על גבה (והווי לגבי מה שהוסיף כמי שנטע בבית) על דעתיה דרבי עקיבה התוספת חייב, על דעתין דרבנין התוספת פטור (דאזלינן בתר הבאת שלישי ולר"ע גם מה שהוסיף הגם שהיתה בתוך הבית חייבת ולחכמים להיפך ופטור), ע"ש.

מהירושלמי מוכח דגג הנעשה ע"י סכך נקרא "בית". לדעת השפ"א מובן שמסתמא מדובר בשלא נתכוין להורידה, אבל לדברינו שחלות גג תלוי במידי דמשמר הרי סכך לא משמר. ושמא י"ל שמדובר במעובה כמין בית (פי' שעשה הסכך באופן שמעכב הגשם מלבוא לתוכו ובכה"ג גם לדברינו חשוב גג).

מה שק' לפי דבריו היא הגמ' סוכה דף לא בענין "תקנת מריש" (פי' אם גזל קורה ובונה בה בנין תקנו חז"ל שאין לו אלא דמי עצים ולא בעי להחזיר לו הקורה עצמה) אצל הגונב סכך ומסכך בו אין לו אלא דמי הסכך וכ' רש"י שם (ד"ה מפני) וז"ל "ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתיר סוכתו דמצוה משוי לי' כל שבעה כבנין קבע". הרי להדיא שהמצוה משוי לי' קבוע ולא אמרינן מחמת כונתו שעשוי' רק לשעה דיחשב עראי ומת"כ הדרא קו' השפ"א על הר"ן לדוכתא, שהוא ביאר מפני שהסכך עשוי רק לשעה לא נחשב מקורה וכאן אנו רואים דמצוה משוי לה קבוע. משא"כ לדברינו מה לי שחשוב קבוע עכ"ז אין להסכך תורת "מקורה" מפאת שפילות שמירתה ומקום הסוכה רה"ר גמורה היא ומובן שי' הר"ן ורש"י שיועיל המיגו מה"ת.

דעת הפני יהושע בהאי עניינא

מצאתי רק שיטה אחת שפסק דסכך שע"ג הסוכה נקרא גג לענין קרוי והיא דעת הפנ"י. שם בסוכה דף ז' דעתו לחלוק עם הר"ן מכח כמה דברים:

א. לחי מועיל בשבת מדין מחיצה⁶ לעומת קורה שהיא מדין היכר בעלמא (עי' בערובין דף ה') ולכן במקרה של ב' מחיצות וטפח (דהאי טפח מועיל כלחי) שנמצא ברה"ר דינו כג' מחיצות והוה רה"י מה"ת (ורק אסרו חכמים לטלטל שם דפרוץ לרה"ר). ולכך נתכוין רש"י.

[סניף לזה מצאתי שם בהמשך דברי רש"י שכתב "ואע"ג דבשאר שבתות לא משתרי" (פי' ב' מחיצות וטפח להתיר טלטול ברה"ר) ואילו סבר רש"י שבכה"ג הוי רה"ר גמורה ואסורה מה"ת הי' לכתוב חייב חטאת או משהו כדומה אבל הל' לא משתרי משמע מדרבנן (פי' שמעיקר הדין שרי רק גזרו חכמים ולא התירו לטלטל שם).]

ב. אפי' לרבא שסובר דלחי ג"כ משום היכר כמו קורה ואין כאן ג' מחיצות ומת"כ אין כאן רה"י, מכ"מ רה"ר נמי אין כאן שב' מחיצות הנמצאים ברה"ר אינם דומים לדגלי מדבר היכר דאינן מפולשים אלא כמין גא"ם.

ג. ועוד "דלא גרע מרה"ר מקורה ע"י הסכך, אלא כרמלית הוי דאסור לטלטל מדרבנן ובסוכות שרינן ע"י מיגור".

ובהמשך דבריו כ' הפנ"י "והוצרכתי לפרש כן משום דנראה לי דוחק גדול לומר דשרינן איסורי דאורייתא דשבת וסוכה משום מיגור, דמאי חזית למימר לקולא נימא לחומרא איפכא כמו שהקשה הר"ן ז"ל ומה שתירץ בזה דכיון שאמרה תורה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים אין לנו לומר שיהא אסור לטלטל בה בשבת דאם כן אינה ראויה לשבעה כו' ע"ש, נראה לי דוחק גדול דאטו סתם מצות סוכה שציותה התורה היינו שיעשנה ברשות הרבים ממש דהא לרבי אליעזר פסולה [לקמן ל"א ע"א] ואפילו לחכמים דמכשרי מ"מ לאו אורחא דמלתא לעשותה ברה"ר גמורה אלא בחצר או במבוי דהוי כרמלית".

רואים בדבריו הרבה מהנקודות שעסקנו בהם (ועוד דברים) ובכולם הבין כנגד מה שביארנו: א) הוא לא מסכים לסברת הר"ן אלא מדחה אותה ע"פ אותו חשבון שהבאנו בתחילת דברינו אליבא דשאר הראשונים. ב) לדעתו הסכך כן חשוב מקורה אף לענין הפקעת שם רה"ר לענין שבת. ולכאור' דעתו בזה היא

⁶ חשבתי שאין זה מוכרח דשמא רק בג' מחיצות גמורות ולחי אז לחי מועיל כמחיצה כמו במבוי סתום אבל לא בכל מקרה, עי' רמב"ם הל' שבת (יז:ט) איך שהוא לומד הגמ' עירובין יב: שממנו הביא הפנ"י ראי' לדבריו.

שאינו חשוב עראי דהוי ע"פ צווי ה' וזה נותנת לה תורת "קבע" כמו שראינו בירושלמי שבת וכן הבבלי בעירובין נה: אצל יושבי צריפין ובסוכה דף לא. ואילו מצד שמירה מהגשם והרוחות דעתו היא שאין זה תנאי בחלות שם מקורה, וראיתו מהגמ' שבת דף צח דאמר' לבוד אצל הקורות היושבות על העגלות.⁷

עכ"ז לאחר זמן מצאתי בספר מועדים וזמנים להגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א, נין ונכד של הגר"א (ח"ב סוף סי' פז) שמביא קו' זו שהקשינו על רש"י והר"ן ות"י בזה"ל "ולדעתי סוכה דירת עראי לצל, וגשמים יורדין בתוכה ולא מקרי מקורן אלא כשהיא מחיצה גמורה שמציל מגשמים אמרינן דלא דמי לדגלי מדבר וכו'". וברוך שכונתי לד' הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א.

האם עשיית גג ע"י לבוד מהני לשנות רה"ר גמורה לכרמלית?

נפ"מ לדינא בין הני ב' דרכים בהבנת שי' הר"ן יהי' בנוגע להשאלה שהתחלנו בה, האם רה"ר מקורה ע"י לבוד נשתנית להיות כרמלית? לפי השפת

⁷ והשתא דאתינן להכי רציתי לציין שבספר גנת אגוז לרב שכטר שליט"א (סי' יח) מובא דלא אמרינן לבוד אלא ב"מחיצות" ומת"כ מובן שי' תוס' כנגד רש"י לענין גרדי "קנייני הגבהה" דלא בעינן הגבהה למעלה מג' מן הקרקע. ומה שמצינו דאמרינן לבוד אצל סכך של סוכה היינו מפני שגם גג נקרא "מחיצה". וראיתו מהגמ' שבת מג: שמדובר בעשיית אהל מאיליו לשמור על המת מהחמה וכ' עושיין מחיצה למת בשביל חי וכו' מביאין מחצלת ופורסין עליהן ... נמצא מחיצה עשוי' מאילי'. טוען הרב שכטר שמכאן רואים שגג נקרא מחיצה. וק"ל בזה מכמה טעמים: א', פשטות הל' מחיצה כאן הוי מליצה בעלמא שהרי מדובר לענין "אהל עראי" וכונת הגמ' היא להראות היכי תמצא שמותר לעשותה בשבת לצורך המת. ואילו נמצא אהל עראי ברה"ר, האם יחשב רה"י? לכאור' לא (בין אליבא דהשפ"א ובין אליבא דהרב שטרנבוך). ב', אם יש לגג דין מחיצה ממש, אז למה לא מצינו דין עומד מרובה או דין פי תקרה אצלו. ג', לפי הביאור שיש הברל מהותי בין מחיצה אצל שבת לדופן אצל סוכה (עי' שם מה שהביא שם הרב זצ"ל) איך יודעים שיועיל לבוד אצל אפי' דפנות הסוכה (כש"כ הסכך) הרי לשבת בעינן רק היקף מקום משא"כ סוכה מצריך דפנות ממש.

מצד שני מצאתי לענין טומאת אהל מה שלכאור' מסייע ליסודו (ע"פ המשנה באהלות יא:א) דבגג שנחלק עד שיש אויר בין ב' חלקי האהל אפי' משהו אין הטומאה עוברת לאויר הנמצא תחת הגג שבצידו. מסביר הרא"ש שם בפירושו דלא אמרינן לבוד אצל טומאה, ושם במשנה (י:א) מביא הרא"ש ע"פ הגמ' בסוכה דף יח הלכתא גמירי לה (פי' הלכה למשה מסיני) דלא אמרינן לבוד אצל טומאה. לפי הרב שכטר מובן ל"ל הל"מ בשביל זה, שהרי הגג דינו כמחיצה ובלי האי הל"מ הי' צריכים לדין לבוד להצטרף שני הגגין.

אמת והפנני צ"ל שיועיל כל זמן שאינה עשויה רק לשעה משא"כ לפי מהלך שלנו והרב שטרנבוך, אפי' עשויה לזמן ארוך לא יועיל דלא נקרא גג אלא אם עשויה לשמירה כדי לסלק הגשם והרוחות. אז בודאי שגג העשויה ע"י חוטין כל א' סמוך לחבירו בפחותה מג' אינה כלום.

ואפי' נימא כהשפ"א והפנני לכאור' רק אותו חלק מהרה"ר דהוה מקורה יוכל לתקן בצוה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן אבל שאר הרה"ר הסמוכים לה עדיין שם רה"ר עליו וא"א לתקנו אלא ע"י דלתות.⁸

אבל האמת היא דגם מה שתחתיו אינו כ"כ פשוט שיחשב לכרמלית בתיקון זה, שהרמ"א (או"ח שמו: ג) פסק אם התקרה (שלפני הבית) רחבה הרבה (פי' ובולט לתוך רה"ר) ואין לה מחיצות מן הצדדים דין המקום תחת התקרה הוא כרשות שלפנני. יוצא שמקום מקורה ברה"ר בלי מחיצות דינו כרה"ר. ואפי' עשאה צוה"פ מב' הצדדין נשאר אלכא דשי' הרמ"א כרמלית, דמי יימר שצוה"פ משני הצדדין מספיק הרי עדיין פרוץ במילואו מב' הרוחות הנשארות. [ואפי' אם תיקן צוה"פ בב' רוחות אלו ויש עכשיו צוה"פ מד' רוחות לא יועיל לפי הרבה פוסקים. וגם לומר פי תקרה יורד וסותם קשה שהרי א', יש לנו רק חוטין של משהו למעלה ולדעת כמה ראשונים בעי תקרה רוחב טפח, ב', אין לנו מחיצות כמין גא"ס, פי' דבוקות זו בזו, ולדעת הטור בכה"ג לא אמרינן (ב' נקודות אלו מובאות להלכה ברמ"א שסא: ב)].

מצד שני יש מח' גדולה בין בעל ספר בצל החכמה (ר' בצלאל שטרן זצ"ל, חלק ג' סי' צו) והאשל אברהם (לר' אברהם ווארמאהן סי' שמה: יא) ברה"ר שיש בה מקום אחד מקורה אם נשתנה כולו לכרמלית או רק מקום המקורה. דעת הבצל החכמה שרק אותו מקום נשתנה לכרמלית, ודעת האשל אברהם שכל אותו הדרך אינו רה"ר. יוצא לפי שניהם לכאור' כנגד הרמ"א דלפחות מה שתחת התקרה כן נחשב לכרמלית.⁹

⁸ עכ"ז מה שיכול לתקן החלק שתחת הגג ע"י צוה"פ היא מאד חשוב, אם לדוגמא יש ב' בניינים בשני צידי רה"ר אז ע"י עשיית גג ע"ג דרך הרבים – כמו מעבר-חציה (שקוראים קרוסווא"ק), ועשיית צוה"פ בשני הצדדים יהא מותר לטלטל למטה מאותו הגג מבנין א' לשני.

⁹ עד כאן הנחנו שיכולים לערב בכרמלית אבל האמת היא שזה לא כ"כ מוסכם: א', שיטת ר' אפרים מובא ב"ספר ר' אפרים" (ליקוט כל שיטותיו) וז"ל ור' אפרים חולק עם הרי"ף לומר דרה"ר לא מיערבא כלל אפי' בדלתות נעולות בלילה דכיון דכרמלית היא לא אשכחן כרמלית

דין רה"ר מקורה בסרטיא ופלטיא

הגמ' שבת דף ו' מביא ג' דוגמאות של רה"ר: א', סרטיא ב', פלטיא גדולה, ג', מבואות מפולשין. רש"י שם מסביר: סרטיא – מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פלטיא – שהיא רחבה של עיר ששם מתקבצין לסחורה. מפולשין – משני ראשיהן לפלטיא.

הרב שכטר שליט"א הסביר שכונת הגמ' היא שיש ג' סוגי רה"ר ולא כפשוטו שכל הני ג' הוי אותו דין רה"ר.

והביא ראייה מל' הרמב"ן בעירובין דף נט אע"פ שבעצם לא הסכים לרש"י דבעינן ס' רבוא בכלל (פי' אפי' אצל מבואות מפולשין) מכ"מ כ' וז"ל דחוץ לעיר ודאי דלא בעינן ס' רבוא (פי' סרטיא). הרי להדיא טוען הרב שכטר שיש הבדל מהותי בין סוג רה"ר של סרטיא לזה של מבואות המפולשין. והביא שכן כתב כבר בס' אורחות חיים להרב מספינקא בשם תשו' בית יעקב. עפ"ז מחדש הרב שכטר שלא יועיל תקון של דלתות ננעלות אצל סרטיא דכל מה שיועיל דלתות למדים מדגלי מדבר (פי' שלא הי' שם דלתות ומת"כ הוה רה"ר) אבל כ"ז נאמרה במבואות מפולשין אבל סרטיא היא רה"ר גמורה ולא בעינן שום לימוד מדגלי מדבר שיחשב רה"ר (פי' שרק מבואות מפולשין בלי הלימוד מדגלי מדבר הי' כרמלית, דמצד עצמו אינו רה"ר גמורה, וכעין זה משמע מרש"י שהבאנו שכ' דבעי שיהא מפולש לפלטיא – שרק אגב הפלטיא נעשית המבוי לרה"ר).

ורציתי להוסיף שיסוד זה מפורש יותר אצל פלטיא. בס' עבודת הקודש להרשב"א (שער שלישי אות א') כ' "איזו היא רה"ר גמורה, כ"מ שהוא רחוב טז ומתקבצין שם בני אדם לסחורה וכו'. ואע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה, וזו היא פלטיא שאמרו". וממשיך שם שרק אצל מבואות מפולשין מועיל דלתות, והסבה לזה היא וז"ל "שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה" (וע"י נעילת הדלתות לא נמסר עדיין לכל שעה).

דמיערבא. ובלי להכניס לעומק הדבר הגם שבספר בעל המאור וכן בחכם צבי ואגרות משה מובא רק שרה"ר לא מיערבא רואים שדעתו היא שרה"ר שנשתנית לכרמלית אינו יכול לערב. וראה עוד באגרות משה.

הרי להדיא שיש רה"ר שאין ניתן לתקן ע"י דלתות. (הרב שכטר הסביר לי שלא הביא ראייתו מזה מפני שלא מובא האי שי' הרשב"א לדינא בשו"ע, הגם שהחכם צבי סי' לה הי' מאד מקפיד לשי' זו וקלסה אותו ע"פ משמעות הגמ' שם. והחכם צבי מובא בביאור היטב סי' שמ"ה ס"ק ז. וכן האגרות משה חלק א סי' קלט מאד נוטה ליסוד זה של הרשב"א.)

אבל מה שק' לי לפ"ז הוא מה דאמרינן שרה"ר מקורה שלמדים מדגלי מדבר מועיל אצל סרטיא ופלטיא שישתנו עי"ז לכרמלית,¹⁰ וכן הדין דבעי רוחב טז' אמה. וע"פ יסודו של הרב שכטר שסרטיא ופלטיא הוו רה"ר גמורות ולא הוצרכו מקור שיחשבו לרה"ר אז כל מה שלמדים מדגלי מדבר לכאור' לא שייכת אצלם כלל כמו שראינו דלא בעינן ס' רבוא וכן מה שדלתות ננעלות לא מועילים.

ובאמת השיעור של רוחב ט"ז אמה לא כ"כ קשה שרואים בגמ' שהיא שיעור "בניחא תשמישתי", ולפ"ז מובן שגם בסרטיא ופלטיא בעינן לזה. אבל מקורה מאן דכר שמי', הרי אצלינו בארצות הברית הרה"ר הכי גמורה היא קניון ויתכן שיש מאלו מקומות שיש יותר מס' רבוא הגם שהיא מקורה. ושאלתי לרב שכטר ע"ז, והשיבני דשמא אה"נ – הגם שהוא עצמו כשמביא האי יסוד מחלק בין התנאים של (א) ס' רבוא ו(ב) מפולש משער לשער להתנאים של (ג) ט"ז אמה, (ד) מקורה (ה) ושיהי' הרשות של הרבים, וז"ל, דהם (ג' ד' וה') תנאים בכל אופן של רה"ר, ב' הראשונים הוו רק תנאים לדרכים שבתוך העיר (מבואות מפולשין). יוצא שא' וב' שייך רק למבואות מפולשים, ג' ד' וה' שייכים לכולם (סרטיא, פלטיא ומבואות מפולשים), השאלה היא מהי תיתי לחלק, הרי כולם למדים מדגלי מדבר.

ועלה בדעתי שהני ב' הראשונים לא מובאים בגמ': ס' רבוא מצינו רק ברש"י עירובין דף ו' (ד"ה ר"ה) וכן הבה"ג מביא אותה (ע"ש תוס' ד"ה כיצד שהביא דבריו הגם שתוס' עצמו חולק ולא מצריך ס' רבוא ליעשות רה"ר דאו' וכן רוב הראשונים פליגי על רש"י בזה, עי' ביאור הלכה ריש הל' עירובין שליקט כל שיטות הראשונים בזה). ואילו התנאי השני שיהא מפולש משער לשער ג"כ לא מובא בגמ' (הגמ' רק כותב "מפולשין") שלא יהא שום עיקום.

¹⁰ עי' במאירי שבת דף ו' וז"ל מכל מקום דוקא שאינה מקורית (פי' הסרטיא) שאם היתה מקורית דינה ככרמלית עכ"ל.

רה"ר מקורה לגבי העברה ד' אמות ברה"ר לעומת הוצאה מרשות לרשות

והשתא דאתינן להכי, רצייתי להוסיף עוד מקום שיכול להיות שמקורה לא משתנה. יש דיון גדול איך להגדיר מלאכת העברת חפץ ד' אמות ברה"ר, האם היא אב מלאכה בפני עצמו או תולדה של האב דמלאכה דהוצאה. כך היא דעת הריטב"א, הר"ן והבעה"מ. וגם מהרמב"ם משמע כן שכ' (הל' שבת יב:ח): שד' אמות ברה"ר מפי השמועה למדנו. (עי' בר"ן לא: בדפי הרי"ף שמסביר הקשר ע"פ הדין שאדם תופס ד' אמות שלו, לכן כשמוציא חפץ חוץ לד' אמות דומה למלאכת הוצאה מרשות לרשות). לפי אלו השיטות מסתבר שהגדרת רה"ר לענין מלאכת העברה ד' אמות שוה לרה"ר של הוצאה מרשות לרשות.

אבל בתשו' מהר"י אסאד (או"ח סי' פז) פסק דלא בעינן תנאי רה"ר שלמדים מדגלי מדבר לענין העברה ברה"ר שהיא הל"מ ולא שייך למלאכת הוצאה. לפי דבריו יוצא שהמעביר חפץ ד' אמות ברה"ר מקורה חייב. (ויותר מזה נסתפק המנ"ח אי בעינן "עקירה והנחה" אצל העברה ד' אמות).

אבל קשיא לי שיש גמ' מפורשת כנגד זה שהרי בשבת (ד:) מביא הגמ' הדין שהמוציא מרה"י לרה"ר מקורה פטור, והביא המקור לזה ממימרא של רב (שם צח:): "המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור". הרי להדיא שדין רה"ר של העברה היא היא אותו רה"ר של הוצאה דאי לא מה ראי' יש, וצ"ע.